

OD ISTOG PISCA

ISTANBUL: PRIČA O TRI GRADA – I TOM
ISTANBUL: PRIČA O TRI GRADA – II TOM

BETANI HJUZ

VENERA I
AFRODITA

ISTORIJA JEDNE BOGINJE

Prevela s engleskog
Dubravka Popadić Grebenarević

■ Laguna ■

Naslov originala

Bettany Hughes

VENUS & APHRODITE

HISTORY OF A GODDESS

Copyright © Bettany Hughes 2019

Translation copyright © 2021 za srpsko izdanje, LAGUNA

VENERA I AFRODITA

SADRŽAJ

PREDGOVOR

[11]

1 ROĐENJE

[15]

2 BLUDNIČENJE I RATOVANJE

[25]

3 KRALJICA ZABAVE

[41]

4 BOGINJA PROFESIONALKA
I DEVOJKE PROFESIONALKE

[53]

5 ΤΑ ΑΦΡΟΔΙΣΙΑ
– ΠΙΤΑΝΙΑ ΡΟΛΑ
[71]

6 ΜΑΝΙΚΟΣ ΕΡΟΣ
[79]

7 ΒΕΝΕΡΑ Ι ΚΑΡΣΤΒΟ
ΒΕΖ ΓΡΑΝΙΚΑ
[95]

8 ΙΣΤΟΧΝΙΑΧΚΑ ΚΡΑΛΙΚΑ
[107]

9 ΒΕΝΕΡΑ Ο
ΣΡΕΔΝΙΕΜ ΒΕΚΟ
[119]

10 ΗΜΑΝΙΣΤΙΧΚΑ ΜΟΖΑ
[133]

11 ΒΕΝΕΡΑ ΝΑ ΒΛΑΓΑΙΝΑΜΑ
[143]

12 ΙΕΔΝΑ ΒΕΟΜΑ
ΜΟΔΕΡΝΑ ΒΟΓΙΝΙΑ
[163]

ZAKLJUČAK

[177]

IZJAVE ZAHVALNOSTI

[187]

ILUSTRACIJE

[191]

ODABRANA LITERATURA

[195]

O AUTORKI

[205]

Bronzino, 1540–1546, detalj *Alegorije sa Venerom i Kupidonom* (takode zvane „Venera, Kupidon, Ludost i Vreme“), ulje na drvetu .

PREDGOVOR

*Reče i ružičnim vratom od njega odvrativ se sine,
A ambrosijska kosa božanski s tjemena miris
Raspe, a ruho se spusti i pokrije noge do zemlje;
Korakom oda se prava ko boginja.*

*Sama se uvis uznese i vesela pohodi tada
Stan svoj na Pafosu, gdje joj je hram, gdje na sto oltara
Sabejski gori joj tamjan i mirišu svježi vijenci.**

* Vergilije, *Eneida*, I: 402–405, 415–417, preveo Tomo Maretić, navedeno prema elektronskom izvoru http://gimnazija-sb.com/portal/wp-content/uploads/2015/02/vergilije_eneida.pdf. (Prim. prev.)

U strogo čuванom skladištu u srcu drevnog lokaliteta Pompeja dva sitna i sjajna tamna oka motre s metalnih polica. Oči pripadaju tridesetak centimetara visokoj krečnjačkoj statueti boginje Venere.

Stepen njene očuvanosti je izuzetan. Ne samo što nas Venera još uvek gleda očuvanim staklenim očima (uprkos strahovitoj vulkanskoj erupciji Vezuva 79. godine, koja je, u svom najžešćem naletu, izbacivala u vazduh milion tona magme u sekundi), već i obiluje živim bojama. Kosa joj je zlatna; draperija, ružičasto-rumena, klizi joj s bokova, ovlaš dodirujući, ali ipak otkrivajući njenu ženskost.

Ovo je Venera kakvu mislimo da poznamo. Bezopasna, privlačna, sladunjavo lepa, kao s bombonjere. Ali boginja čulne ljubavi je zapravo daleko bogatije i komplikovanije stvorenje nego što se isprva čini.

Moćna ideja, kojoj je tokom pet hiljada godina darovano ime i lice, ovo božanstvo je otelovljenje straha koliko i ljubavi, bola koliko i zadovoljstva, agonije koliko i ekstaze u žudnji. Venera je zapravo zbir šarolikih, komplikovanih pitanja ljudskog srca – našeg gorućeg nagona da se obavežemo i posvetimo jedno drugome, i u dobru i u zlu. Ona nadgleda intenzitet naših strasti i naših odnosa unutar kao i izvan naše biološke vrste.

Dakle, kao i ljudska bića, u čije obličje se ponekad zaodeva, boginja ljubavi ima veoma zamršenu, mučnu, škakljivu, iznenađujuću i bludnu životnu priču. Pratila sam njen mirisni trag četiri decenije. Vodio me je to putovanje do arheoloških iskopina na Bliskom istoku i arhiva na hladnom Baltiku, od obala Kaspijskog mora do noćnih klubova Hokstona. Ovde je ono što sam pronašla, večno evoluirajuća povest boginje mnogih vrsta ljubavi.

ROĐENJE

*Gledaj je gde izlazi iz majke svoje, mora.
Kipranka, ona koju je Apel teškim trudom naslikao!
Kako se hvata pramenova kose
Mokre od mora! Kako cedi penu iz tih mokrih vitica
svojih! Sad će Atina i Hera reći:
U lepoti se ne možemo takmičiti nikad!**

* *Grčka antologija, Planudova Antologija, 16.178, II vek pre n.e.*

Početak nije dobar.

Venera – ili Afrodita, kako su je prvobitno nazivali Grci – bila je praiskonsko biće, za koje se kaže da je rođeno iz beskrajne crne noći pre početka sveta.

Starogrčki pesnici i mitolozi ispričali su o njenom poreklu ovu jezivu priču. Boginja zemlje Geja, kojoj se smučilo od večnog, neveselog opštenja sa svojim suprugom-sinom, bogom neba Uranom (seksa od koga je Geja bila stalno trudna, a njena deca zarobljena u njoj), nagovorila je Kronosa, jednog od ostalih svojih sinova, da nešto preduzme. Podigavši nazubljeni kremen i srp, Kronos je u pomami odsekao očev uspravni, uspaljeni penis i bacio raskomadani falus i testise u more. Kada su krvavi organi udarili u vodu, morska pena je proključala. Onda se dogodilo nešto čudesno. Iz uskomešale morske pene uzdigla se

Afrodita, kojoj pomažu dve Hore – boginje koje predstavljaju godišnja doba – izranja iz mora na prestolu Ludovisijevih. Ovaj reljef je gotovo sigurno prvobitno izrađen 480. god. p. n. e. za hram u Lokri, u današnjoj Kalabrijii

„strašna i divna deva“, boginja Afroditu. Ova kipuća, krvava masa nastavila je da putuje Sredozemljem, od ostrva Kitere do luke Pafos na Kipru.

Uprkos svom nasilnom i slanom nastanku, mlada boginja je, izronivši iz mora na голу, suhu zemlju, bila svedok čuda: zeleni izdanci i cveće nicali su pod njenim stopama. Blistavo, zagonetno stvorenje, praćeno „pristalom željom“, bilo je izuzetan prizor.

*Imala je na sebi halje koje su Harite
I Hore načinile i obojile u cveće prolećno,
Halje kakve Hone odevaju, obojene
U šafran i zumbul i ljubičice u cvatu i
Lepe cvetove ruže, nežne i miomirisne, i
ambrozijsko cveće narcisa i ljiljana.**

Afroditu, otelovljenje plodnog života, pratile su, dok je uz miris cveća išla dalje preko prašnjave zemlje, u zlatno zaogrnutu Hore, dva grčka godišnja doba, leto i zima, duhovi vremena i ispravnog poretka. Rođena iz zlostavljanja i patnje, ova uzvišena sila nam se opisuje ne samo kao boginja smrtne ljubavi već i kao

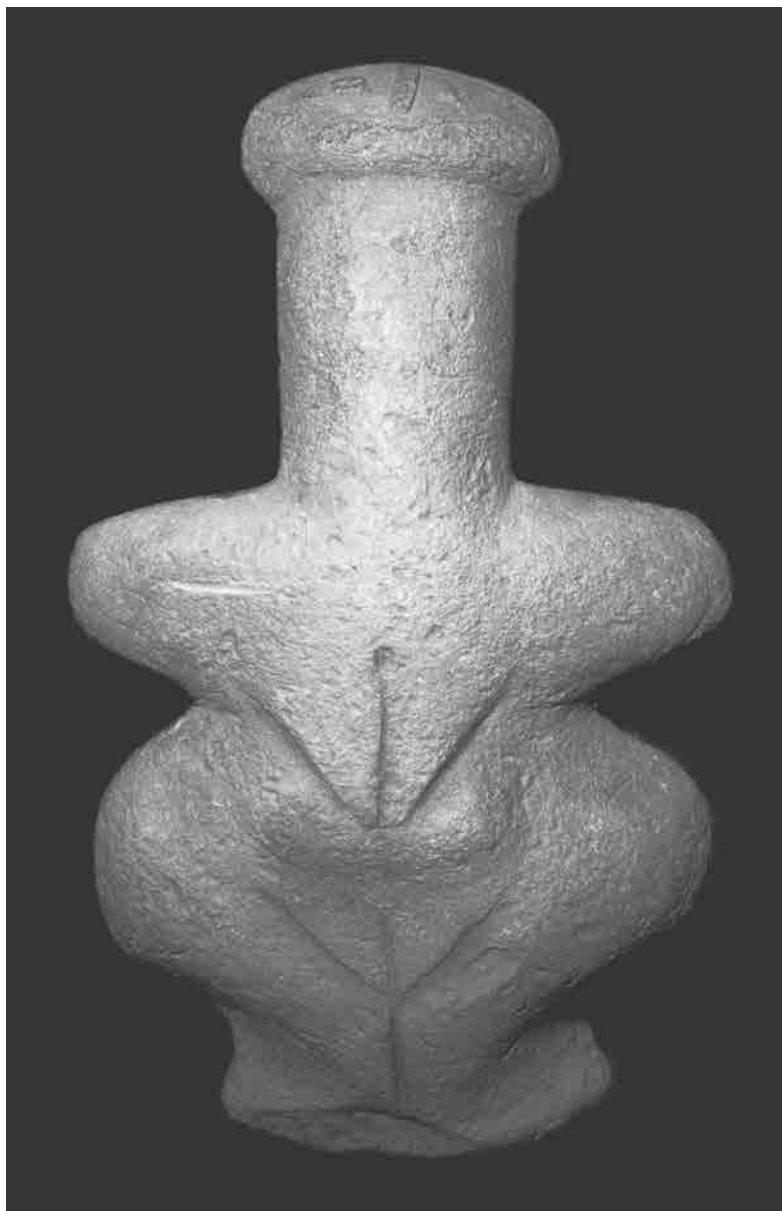
* Kiprija, Fragment 4, 15.682d–e

božanstvo životnog ciklusa i samog života. Afrodita je daleko više od privlačne figure na čestitkama za Dan zaljubljenih.

Ovako su mnogi u staroj Grčkoj objašnjavali Afroditino rođenje. To je priča koja se, uz malo varijacija (alternativni mit je nagoveštavao da je Afrodita kći kralja bogova Zeusa i morske nimfe Dione), pričala i prepričavala širom mediteranskog sveta. Ljudi starine su imali živu mentalnu sliku o tome kako je začeta njihova natprirodna boginja ljubavi i želje. Njen psihološki uticaj je bio očigledan. Ali šta je sa njenim fizičkim tragom? Šta arheologija pod zemljom otkriva o istorijskom začecu Afrodite i njenom kultu?

Kao što bi se moglo očekivati, materijalni dokazi nude uverljivu alternativu mitu. Ipak, istina o Afroditinom poreklu je gotovo isto toliko neobična koliko i fikcija.

Na Kritu postoji zabeleška o slavljenju čuda života i seksualnog čina mnogo pre nego što su antički Grci zamislili putenu plavušu koju su nazvali Afrodita. Životodavne moći duhovne figure veoma naglašene seksualnosti mogu se naći u veličanstvenoj formi takozvane *Gospe od Lembe*, sasvim izuzetne krečnjačke skulpture. Staro više od pet hiljada godina, ovo divno stvorenje ima debele, plodne bokove, izraženu stidnicu, oble grudi i trudnički

Gospa od Lembe, Kipar, oko 3000. p. n.e., prikazuje i falus / falusni vrat i vulvu. Pronađena na lokalitetu Lemba 1976.

stomak – a umesto vrata i glave falus sa očima. *Gospa od Lembe* je zapravo čudesna mešavina ženskog i muškog.

Imala sam privilegiju da proučavam ovu „Gospu“ van njene staklene kutije: visoka trideset centimetara, ona treperi od snage i potencijala. Pronađena opružena na leđima, okružena drugim, manjim figurinama, *Gospa od Lembe* je intrigantna, daleka pretkinja naše boginje ljubavi. I nije jedina.

Istražujući dublje u vremenu, vraćajući se u prošlost bar šest hiljada godina, po visoravnima i u podnožjima brda zapadnog Kipra nalazimo razbacane malene trudne žene od kamena, takođe s vratom i licem u obliku falusa i izraženim ženskim polnim organima. Ove figurine – divna stvorenja, pognute, nežne na dodir, nezemaljski svetlozelene – proizvedene su ovde u ogromnom broju. Mnoge imaju probušenu glavu, te mora biti da su nošene kao amuleti. Prvi put sam se s ovim transrodnim čudesima susrela u starom Muzeju Kipra u Nikoziji, u skladišnim, pokrajnjim prostorijama koje odišu nekadašnjom atmosferom. S ljubavlju položene u edvardijanske drvene vitrine, one su izuzetna živa veza s preistorijskom prošlošću. Izvestan broj ovih figurina, napravljenih od mekog kamena pikrolita, ima sopstvene umanjene verzije koje nose, kao amulete, oko kamenog vrata.

Većina ovih zagonetnih žensko-muških talismana, koji datiraju iz vremena – bakarnog doba – kada je, izgleda, podela rada između muškaraca i žena na Kipru bila ravnopravna, pronađena je u prostorima domaćinstava ili u blizini onoga što su mogla biti preistorijska porodilišta. (One mini-kopije oko njihovog vrata možda predstavljaju nerođenu decu.) Neke od priprostih koliba od kamena i blata na jednom lokalitetu, Lembi, sada su rekonstruisane. U hladu maslina, preistorijska porodilišta daju neobičan doprinos kao usputna zanimljivost za turiste koji zastanu da sipaju benzin na putu ka godišnjem odmoru na moru i pesku.

Plodne figure s veoma naglašenim seksualnim karakteristikama bile su, dakle, ključne za društvene i obredne delatnosti na ostrvu koje će atinski dramski pisac Euripid 405. godine p. n. e. nazvati Afroditinim. Pored ovih raskalašnih statueta nađene su i morske školjke i jedna školjka nautilusa, deo ceremonije čiju formu možemo samo da zamislimo. Sveštenice-babice koje su nosile te moćne insignije verovatno su pomagale pri porođajima u ovdašnjim ranim kiparskim društvima, a ove figurine su po svoj prilici štatile domove i svetišta; ali još uvek nema dokaza o potpuno razvijenom kultu neke prepoznatljive boginje polne ljubavi.